

Göteborgs Universitet

Statsvetenskapliga institutionen

Försvarsberoende och försvarsattityd

En studie om samband mellan försvarsberoende och försvarsattityd

Kandidatuppsats i

Statsvetenskap

Höstterminen 2008

Johan Tollin

Handledare: Ann-Marie Ekengren, Henrik Oscarsson

Antal ord: 8654

Abstract

Försvarets omfång och inriktning har på senare år debatterats mycket. Frågan om försvaret ska vara ett invasionsförsvar eller insatsförsvar är en av frågorna som ställts efter kalla krigets slut. 2008 års krig i Georgien höjde temperaturen på debatten om försvarets nuvarande utveckling mot ett insatsförsvar och en möjligtvis bristande invasionsförsvarskapacitet. Förespråkare finns för allt från att lägga ner försvaret till att rusta upp det. Men vad är det som formar personers opinion och attityder till försvarsmakten? Syftet med uppsatsen är att undersöka om det finns ett samband mellan försvarsberoende och försvarsattityd. Med utgångspunkt i egenintresseteori undersöks om individer boende i kommuner med försvarsnärvaro kan förväntas ha en mer positiv attityd till försvaret än individer boende i kommuner som aldrig haft försvarsnärvaro. Med utgångspunkt i socialisationsteori undersöks om även individer boende i kommuner som historiskt har haft försvarsnärvaro kan förväntas ha en mer positiv attityd till försvaret. Resultatet av undersökningen visar att det inte finns ett samband mellan boendekommun och attityd till försvaret.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Uppsatsens syfte	6
2. Teori	6
2.1 Egenintresseteorin	7
2.1.1 Egenintressehypotesen	7
2.2 Socialisationsteorin	8
2.2.1 Socialisationshypotesen	9
3. Definition av försvarsberoende och försvarsaktiviteter	10
3.1 Försvarsberoende	11
3.2 Försvarsaktiviteter	12
4. Material	12
4.1 Riks-SOM 2006	12
4.1.1 Operationalisering av beroende variabeln ”försvarsattityd”	13
4.2 Kommunmaterial	14
4.2.1 Avgränsningar	14
5. Metod	15
5.1 Kontrollvariabler	16
6. Resultat	20
7. Slutsatser	27
Referenser	29
Bilaga: Kommuner	

Tabellförteckning

Tabell 6.1: Åsiktsskillnader mellan personer som bor i kommuner som har historisk närvaro av försvarsaktiviteter (Har närvaro), kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarsaktiviteter (Haft närvaro) och kommuner som aldrig haft närvaro av försvarsaktiviteter (Ej närvaro). (Procent, antal svarande och balansmätt)	21
Tabell 6.2: Åsiktsskillnader mellan personer som bor i kommuner som har närvaro av försvarsaktiviteter i form av militärförband (Har militärförband), kommuner som har närvaro av försvarsaktiviteter i form av försvarsindustri (Har försvarsindustri), Kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarsaktiviteter (Haft närvaro) och kommuner som aldrig haft närvaro av försvarsaktiviteter (Ej närvaro). (Procent, antal svarande och balansmätt)	22
Tabell 6.3: Effekten av invånare i kommuner med olika grad av försvarsberoende på försvarsattityd. (regressionskoefficienter)	25
Tabell 6.4: Effekter av kommuner med olika grad av försvarsberoende på försvarsattityd, under kontroll för oro för terrorism och militära konflikter, kön, ålder och boendetid i kommun. (regressionskoefficienter)	26

1. Inledning

Försvarets omfång och inriktning har på senare år debatterats mycket. Frågan om försvaret ska vara ett invasionsförsvar eller insatsförsvar är en av frågorna som ställts efter kalla krigets slut. 2008 års krig i Georgien höjde temperaturen på debatten om försvarets nuvarande utveckling mot ett insatsförsvar och en möjligtvis bristande invasionsförsvarskapacitet. Förespråkare finns för allt från att lägga ner försvaret till att rusta upp det. Men vad är det som formar personers opinion och attityder till försvarsmakten?

Styrelsen för Psykologiskt Försvar, SPF, har sedan början av 1950-talet haft uppdraget att genomföra opinionsundersökningar. Syftet med uppdraget är att undersöka medborgarnas attityder ”avseende medborgarnas inställning till svensk säkerhetspolitik och totalförsvar samt till det demokratiska samhället och dess institutioner.”¹ SPF:s årliga opinionsundersökningar har kunnat svara på hur attityden till bl.a. försvaret ser ut och har utvecklats genom tiden bland olika grupper i Sverige genom en rad bakomliggande variabler. Variabler som handlar om på vilken slags ort och var respondenterna bor, dvs. storleken på den ort respondenterna bor i, och om de bor i norra, mellersta eller södra Sverige. Andra bakomliggande variabler är kön, ålder, utbildning, egen erfarenhet av försvaret, politisk sympati och inställningen till EU-medlemskapet. Med hjälp av denna undersökning kan man tydligt se hur t.ex. den allmänna försvarsviljan och attityder till försvaret ser ut allmänt och inom olika socioekonomiska grupper. En studie gjord efter attackerna den 11 september 2001 som undersökte förtroendet och attityder till olika institutioner och företeelser i vardag och kris är ett exempel på hur SPF:s opinionsundersökningar har använts som underlag. Den studien undersöker bl.a. attityder till försvaret före och efter 11 septemberkrisen, men finner inte några större förändringar eller trendbrott². Ofta förekommande i tidigare studier har varit att knyta säkerhetspolitiska händelser och upplevda hotbilder från omvärlden till attityd till försvaret. Det är också rimligt att anta att dessa har en betydelse, då försvaret i grunden hamnar under frågor som berör säkerhetspolitik. Försvaret handlar dock om mer än säkerhetspolitik. Ett försvar innebär en kostnad för staten och därmed för skattebetalarna. Vissa av dessa har också försvaret som arbetsgivare eller kund, vilket gör försvaret till en socioekonomisk faktor i samhället. Även om försvaret är till för att försvara hela Sveriges befolkning, innebär kostnaden en fördelning av resurser som inte kommer alla skattebetalare till godo. Kommuner

¹ http://www.psyndef.se/global/PDF/Opinion/Opinion06_figur.pdf (2008-12-17) sida 7

² <http://www.psyndef.se/Global/PDF/Publikationer/fortroende%20under%20vardag%20och%20kriser.pdf> (2008-12-17) sida 34

som har närvaro av försvarsaktiviteter är mottagare av resurser och kommuner utan närvaro betalar endast. Intuitivt borde detta ha en betydelse för attityden till försvaret.

1.1 Uppsatsens syfte

SPF:s opinionsundersökningar brister i det avseendet att det inte går att se på hur attityder i Sverige skiljer sig åt på kommunal eller lägre nivå. Som tidigare nämnts vet man utifrån undersökningarna den ungefärliga storleken på bostadsort och från vilken del av Sverige respondenterna kommer. Detta tillåter dock inte en undersökning som jämför lokala förhållanden med attityder till försvaret. En fråga som kan ställas är om attityden till försvaret påverkas av dess närvaro i bostadsorten? Om så är fallet, vad kan förklara detta?

Syftet med denna studie är att undersöka om det finns attitydskillnader mellan individer boende i kommuner där försvaret är närvarande, kommuner som historiskt haft försvarets närvaro och kommuner utan försvarets närvaro. En definition av vad som menas med ”närvarande” återkommer jag till. Tanken är att det vid kommuner som har närvaro av försvaret kan finnas ett beroende av dess aktiviteter i form av fler arbetstillfällen och spridning av resurser, och detta gör att det finns ett egenintresse till att ha en mer positiv attityd till försvaret. Det kan också vara så att närvaro av försvaret leder till att en viss socialisation som ger en mer positiv attityd till försvaret. Denna socialisation kan, som senare diskuteras, anses vara mer långlivad än kortsiktigt egenintresse som borde vara snabbt övergående om incitamentet försvinner. Därför kanske det även i kommuner som nyligen haft närvaro av försvaret finns kvar en mer positiv attityd.

2. Teori

I detta avsnitt ska jag presentera de två teorier som ligger till grund för denna studie. Den ena som kanske är mest känd som ”rational choice theory” eller som jag tänker kalla den, ”egenintresseteorin”. Den andra teorin brukar gå under namnet ”socialisationsteorin”. De båda teoribildningarna ligger till grund för uppsatsens två hypoteser.

2.1 Egenintresseteorin

Som grund till egenintresseteorin kommer jag att använda mig av David O. Sears och Carolyn L. Funk's tolkning av egenintresseteorin som de använder den i artikeln "The Limited Effect of Economic Selfinterest on the Political Attitudes of the Mass Public". I denna artikel skriver Sears och Funk att egenintresseteorin vanligtvis baseras på tre grundläggande psykologiska antaganden: För det första att människor motiveras av enkel njutning-smärta princip. Dvs. att människor strävar efter goda upplevelser och undviker dåliga upplevelser. För det andra att människor sätter en gynnsam utkomst för sig själv framför en gynnsam utkomst för andra, dvs. egoism. För det tredje att människor är rationella på så sätt att de baserar sitt agerande på beräkningar om vad som ger den mest gynnsamma utkomsten, men också att detta rationella beräknande samtidigt begränsas av den information som är tillgänglig om vad som är rationellt eller inte i en viss situation.³ Detta betyder att människor agerar rationellt utifrån den information som finns tillgänglig. För deras studies syfte gör de en mer exakt definition av vad de räknar som egenintresse.

Sears och Funk definition passar med modifikation även min studie. Deras definition av en persons egenintresse är något som *har verkan under en kort till medellång tidsperiod på det materiella välbefinnandet för en person eller för dens närmaste familj.*⁴ I min studie kommer även välbefinnandet för personers kommun att räknas med som egenintresse. Sears och Funk har valt att begränsa egenintresse till personen och närmaste familjen av den anledningen att det blir svårare att se egenintressets verkan med en vidare definition. Jag håller med Sears och Funk om rimligheten i detta, men eftersom min studie behandlar egenintressets betydelse för attityd till försvaret utifrån dess närvaro i kommuner, så får det gälla även om egenintressets verkan riskerar att blir mindre tydlig. Det som är kritiskt är om kommunernas invånare kan koppla kommunens intresse till sitt egenintresse. Studien begränsar sig inte heller till något som verkar under kort till medellång tidsperiod eftersom verkan av försvarets närvaro naturligtvis finns kvar så länge försvaret finns kvar.

2.1.1 Egenintressehypotesen

Den första hypotesen jag ställer upp är relaterad till egenintresseteorin och de individer jag ska undersöka hypotesen med är de som bor i kommuner som har försvarets närvaro.

³ Sears och Funk, (1990) sida 248

⁴ Sears och Funk, (1990) sida 248

Egenintressehypotesen lyder: *I kommuner som har närvaro av försvarets aktiviteter finns en mer positiv attityd till försvaret än i kommuner som aldrig haft försvarets närvaro.*

Grundat på egenintresseteorin görs flera antaganden om de kommuner där hypotesen innebär att invånarna har en mer positiv attityd till försvaret p.g.a. egenintresse. Dessa är antagandena om kommuner som har försvarets närvaro:

- De kommuner som undersöks har närvaro av försvarets aktiviteter som bidrar till kommunens ekonomiska välbefinnande Detta kan ske t.ex. genom att arbetstillfällen skapas direkt av försvaret och indirekt genom en högre konsumtion av varor och tjänster i kommunen. Detta leder till att skatteintäkter ökar och kommunen har råd med en högre servicestandard etc.
- Kommunernas invånare är medvetna om att försvarets närvaro bidrar till kommunens välbefinnande. Detta är nödvändig information för att invånarna ska kunna agera rationellt.
- Kommunens välbefinnande kopplas till invånarnas eget välbefinnande eller egenintresse. Om inte den kopplingen görs finns det naturligtvis inget upplevt egenintresse.

2.2 Socialisationsteorin

Pippa Norris introducerar socialisationsteori i sin bok "Electoral Engineering : Voting Rules and Political Behavior" och hon menar att socialisationsteorin grundar sig på antaganden om att sociala värden och beteenden gradvis utvecklas under individers uppväxt. Under inflytande från familj, skola, samhälle och de personer som individen kommer i kontakt med anammas olika normer och individen socialiseras in i de värden och regler som finns runt omkring. När väl dessa normer och värden lärts in blir de enligt denna teori tämligen fasta och seglivade mönster, som finns kvar även om kontexten individen lever i förändras.⁵ Även Mark Franklin använder sig av socialisationsteori i sin bok "Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945". I stort har han samma uppfattning som Norris om vad socialisationsteorin inbegriper. Franklin menar att anledningen till att normer och värden är seglivade är att människor blir fast i gamla mönster och ju längre ett visst mönster har följts desto svårare blir det att ändra. Detta förklarar varför barn och ungdomar har så lätt att ta till sig nya influenser; eftersom de inte levt länge nog för att hamna i ett mönster. Franklin påpekar dock att detta inte betyder att mönster inte kan formas senare under

⁵ Norris, (2004) - sida 20

livet.⁶ Ett annat påpekande Franklin gör är att grunden till att ett beteendemönster bildats mycket väl kan vara rationella skäl och kortsiktigt egenintresse. Viljan att anpassa sig till de normer som representeras av människor i sin omgivning kan t.ex. vara en fullt rationell handling, eller att, som Franklin skriver, ta till sig ett politiskt argument på rationella grunder. Om dessa beteenden upprepas kan de dock över tiden sluta vara fullt så rationella och istället bli till invanda mönster och därmed stå emot förändrande influenser.⁷

Franklin, som skriver om valdeltagande, menar att socialisationsteori ger en förklaring till varför valdeltagandet ökar och minskar. Utan att gå in på djupet, så visar Franklin att det sätt unga förstagångsväljare introduceras till politiska val har betydelse, dvs. huruvida de väljer att rösta eller inte visar sig leva kvar och påverka valdeltagandet hos denna grupp även under kommande val.⁸ Det relevanta i detta för min studie är att det är de unga förstagångsväljarna som står för förändring. Vuxna har redan ett beteendemönster, dvs. rösta eller ej. Exakt hur detta är relevant för denna studie återkommer jag till nedan. Socialisationsteorins förväntade tröghet för beteendeförändring är annars den faktor som har störst betydelse för denna studie, eftersom detta kan förklara att det finns kvar en mer positiv försvarsattityd i kommuner som historiskt har haft försvarets närvaro, om några såna samband kan hittas.

2.2.1 Socialisationshypotesen

Den andra hypotesen jag ställer upp är relaterad till socialisationsteorin och de individer som jag ska undersöka hypotesen med är de som bor i kommuner som haft försvarets närvaro men som inte längre har det.

Socialisationshypotesen lyder: *I kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarets aktiviteter finns en mer positiv attityd till försvaret än i kommuner som aldrig haft försvarets närvaro.*

Denna gång görs flera antaganden grundade i socialisationsteori om de kommuner där hypotesen menar att invånarna har en mer positiv attityd till försvaret p.g.a. en socialisationsprocess. Antagandena om de kommuner som har haft försvarets närvaro är:

⁶ Franklin, (2004) – sida 21

⁷ Franklin, (2004) – sida 22

⁸ Franklin, (2004) – sida 23

- De kommuner som undersöks har haft en närvaro av försvarets aktiviteter som under lång tid påverkat ortens invånare tillräckligt för att en socialisationsprocess ska ha kommit igång. Grunden till en socialisationsprocess kan vara egenintresse som egenintresseteorin antar finns i kommuner med försvarets närvaro, men som alltså senare antas bli ett mönster som står sig även efter att försvaret lämnat kommunen. Grunden kan också komma från mer svårfångade fenomen som traditioner och identitet. En kommun kan mycket väl ha kvar sin identitet som t.ex. regementsort, långt efter försvaret försvunnit.
- Närvaron har funnits där en *tillräckligt lång tid* för att den process som socialisationsteorin beskriver ska ha hunnit ske. Detta innebär att försvaret funnits där länge nog för att åtminstone de som var unga vuxna när försvaret lämnade kommunen vuxit upp med försvarets närvaro.
- Närvaron har försvunnit *relativt kort tid* innan den tid jag hämtar undersökningens material från. Socialisationsteorin ger visserligen inga definitiva svar på hur lång tid ett fenomen som t.ex. attityd till försvaret skulle leva kvar, men för att vara säker på att alla i undersökningen har varit med om en likartad socialisationsprocess väljer jag att bara ta med kommuner som relativt nyligen har haft försvarets närvaro. Därmed utesluts det som i Franklins studie är unga förstagångsväljare, eller i detta fall unga människor som inte har haft möjligheten till liknande erfarenheter av försvaret som kommunens äldre medborgare haft. Avgränsning av tidsperioden som jag hämtar kommunerna ifrån är gjord till perioden 1995-2005. En vidare diskussion om avgränsningar följer i avsnitt 4.2.1.

De antaganden jag ställt upp här och under avsnitt 2.1.1 får betydelse för valet av de kommuner i vilka jag kommer att undersöka personers försvarsattityd. Kommuner som är med i undersökningen ska alltså vara av den karaktär som antagandena föreslår.

3. Definition av ”försvarsberoende” och ”försvarsaktiviteter”

Begreppen ”försvarsberoende” och ”försvarets aktiviteter” är två av studiens huvudbegrepp och behöver definieras och diskuteras mer ingående.

3.1 Försvarsberoende

Den teoretiska definitionen av ”försvarsberoende” avser om att en kommun och dess invånare är avhängiga försvarets aktiviteter för att kunna bibehålla det välstånd och den service som finns i kommunen. Utan dessa kommer kommunen att förlora arbetstillfällen, skatteintäkter och inkomst av den konsumtion som kommer av aktiviteterna. Försvarsberoende innebär att det finns en ekonomisk grund i kommunen som försvarets aktiviteter är en betydande del av. Det behöver inte innebära att kommunens ekonomi står och faller med försvarets närvaro, men att dess effekter är kännbara och ekonomiskt viktiga både för kommunen och för dess invånare.

Ett mycket svårt moment i denna studie är att hitta en meningsfull operationalisering av begreppet ”försvarsberoende”, menande kommunernas beroende av försvarets aktiviteter. Det ideala i en undersökning som denna skulle kunna vara att grunda operationaliseringen av försvarsberoende på hårda siffror om summan av de ekonomiska värden försvarets aktiviteter bidrar till kommunernas ekonomi genom t.ex. skatteintäkter från anställda vid försvaret och värdet av de tjänster som försvaret köper från kommunerna och det lokala näringslivet, eller andelen anställda inom försvaret. Så vitt jag vet finns tyvärr inte materialet för en sådan operationalisering tillräckligt lättillgängligt för denna uppsats eller finns kanske inte över huvud taget. En operationalisering måste ändå göras och likväl vissa avgränsningar med tanke på de teorier som studien bygger på.

Jag har valt att göra en enkel geografisk definition av försvarsberoende, med förbehåll för att försvarsberoende kanske är ett alltför starkt begrepp att använda med denna definition. Denna operationalisering av försvarsberoende innebär att kommuner med närvaro av försvarets aktiviteter i eller tätt intill kommunens huvudort, dvs. inte mer än ett par kilometer utanför orten räknas som ett beroende. Denna avgränsning görs för både de kommuner som har och har haft försvarets närvaro och motiveras av egenintresse- och socialisationsteorin, eftersom de båda teorierna gör antaganden om att det måste finnas ett medvetande om ett fenomen för att det ska ha effekt. Mitt antagande är därmed att ju närmre försvarets aktiviteter finns desto mer medvetna om dessa aktiviteter blir invånarna. För att inte göra definitionen ännu svagare har jag valt att utesluta storstäderna från studien, dvs. Stockholm, Göteborg och Malmö, vilka alla har närvaro av försvarsaktiviteter, men som jag bedömer är alltför stora kommuner i relation till försvarets närvaro för att kunna tala om beroende. Avstånd inom städerna och

konkurrens från det civila näringslivet bedömer jag vara för stort för att kunna närma sig beroende.

3.2 Försvarsaktiviteter

Kort definieras ”försvarsaktiviteter” som regementen och försvarsindustri. Ofta är dock försvarsmaktens verksamhet väldigt liten i kommuner där det över huvud taget finns verksamhet och likaså finns det många företag som bara delvis arbetar med tjänster och produktion som är knutet till försvarsindustri. För att verksamheten ska vara teoretiskt relevant måste dock det röra sig om större enheter och industri som kan antas ha påverkan på kommuners ekonomi och även stora nog för att inte kunna undgå invånarens medvetande. Regimenten, flygflottiljer och sjöstridsflottiljer är de största av försvarets enheter och egentligen de enda av någon rang. De har oftast uppemot tusen personer eller mer som är direkt knutna till verksamheten.⁹ ”Försvarsindustri” måste begränsas till de kommuner som har en omfattande försvarsverksamhet. Detta är inte ett stort problem då denna industri i stort är koncentrerad i ett antal kommuner. Storstäderna har inte en stor del av försvarsindustrin.

Ett problem vid denna definition av ”försvarsaktiviteter” är att det kan röra sig om två fenomen som uppfattas olika och innebär väldigt olika saker för kommuner och dess invånare. Alltså dels de rent militära verksamheterna vid t.ex. regementen och dels den industriella verksamheten. Detta kan mycket väl ha betydelse för upplevt egenintresse och motiverar en jämförelse även inom ”försvarsaktiviteter”, dvs. en jämförelse mellan kommuner med militära förband och kommuner med försvarsindustri.

4. Material

4.1 Riks-SOM 2006

Det material jag har använt för att undersöka attityder till försvaret har jag hämtat från Riks-SOM 2006. Riks-SOM är en postenkätundersökning som görs årligen av Göteborgs Universitet och Riks-SOM 2006 har genomförts som två parallella undersökningar som båda omfattar ett systematiskt sannolikhetsurval om 3025 personer i åldrarna 15 till 85 år, dvs. 6050 personer sammanlagt. Såväl svenska som utländska medborgare ingår i urvalen.¹⁰ En fördel med att använda mig av SOM-undersökningen är att den är enhetlig och har ett stort

⁹ <http://www.mil.se/sv/I-Sverige/Utbildningsforband/> 2008-11-10

¹⁰ Riks-SOM 2006 kodbok, sida 1

urval av Sveriges befolkning, ett urval som inte är möjligt att producera på egen hand för en uppsats av denna ringa omfattning. En nackdel är att de frågor som finns tillgängliga för att mäta attityden till försvaret inte motsvarar exakt det jag vill mäta.

Den fråga jag kommer använda för att mäta attityden till försvaret är fråga 64, i undersökningen Riks-SOM 2006.¹¹

Fråga 64 lyder: ”Hur ställer du dig till följande förslag som gäller utrikes- och säkerhetspolitik?”. På de sammanlagt åtta förslagen finns fem svarsalternativ: ”Mycket bra förslag”, ”Ganska bra förslag”, ”Varken bra eller dåligt förslag”, ”Ganska dåligt förslag” och ”Mycket dåligt förslag”. Det första förslaget i frågan och det relevanta förslaget för min studie är hur man ställer sig till förslaget ”Minska försvarsutgifterna”.

4.1.1 Operationalisering av beroende variabeln ”försvarsattityd”

Det jag vill undersöka i denna studie är attityden till försvaret utifrån ett antagande om beroende av dess aktiviteter. Bedömd utifrån egenintresseteorin tycks denna fråga ha god validitet. Ett beroende av försvaret borde rimligen vara oförenligt med att vilja minska försvarsutgifterna, utan istället verka för att vilja öka eller bibehålla utgifterna som de är. Däremot är frågan kopplad till utrikes- och säkerhetspolitik, detta innebär att upplevd hotbild mot Sverige kan vara en motiverande faktor bakom det svar som ges. Frågan är om boendeort verkligen skulle kunna ha en betydelse för personers hotbild? Det verkar väldigt osannolikt att det skulle finnas någon grund för att personer i olika delar av Sverige skulle uppleva ett större eller mindre hot. Inga delar av Sverige gränsar mot något land som borde kunna uppfattas som hotfullt. Däremot skulle själva försvarets närvaro kunna bidra till ett högre medvetande om militära konflikter och därmed högre oro, men samtidigt skulle försvarets närvaro kunna verka för att personer känner sig tryggare och därmed är mindre oroad. Frågan är om det finns ett samband mellan oro för konflikter och viljan till att minska försvarsutgifterna? En kontroll för detta är motiverad.

Utifrån socialisationsteorin är frågan något mindre bra eftersom denna teori inte endast utgår från ett ekonomiskt perspektiv. Attityden till försvaret kan vara positiv av andra anledningar som inte utesluter en vilja att minska försvarsutgifterna. I perspektivet av socialisationsteorin

¹¹ Riks-SOM 2006 kodbok, sida 19

finns det därmed en risk att frågan endast mäter den socialisation som har sitt ursprung i ett tidigare egenintresse.

4.2 Kommunmaterial

Det som ska undersökas är alltså individers attityd till försvaret i kommuner med försvarets närvaro och de som haft försvarets närvaro, respektive de som inte haft försvarets närvaro. Det material jag inhämtat för att rangordna de olika orterna har inte alltid varit lätt att hitta. En hel del sökande och sammanställande av information från Internet har gjort att jag kan vara tämligen säker på att alla kommuner som har eller haft närvaro av försvarets aktiviteter finns med i studien. Tyvärr saknas det officiell information om alla regementen som funnits och när de försvann, så jag har varit tvungen att lita på militärhobbyentusiaster för att få reda på detta.¹² Det finns inte heller någon lättillgänglig information om försvarsindustrins lokalisering, men på föreningen Säkerhets- och försvarsföretagens hemsida (soff.se) finns information att hitta om de försvarsindustrierna som finns i Sverige. Denna information har sedan fått vidarebehandlas. De kommuner med regementen närvarande nu finns att hitta på försvarsmaktens hemsida (mil.se). Ur de redan nämnda källorna går det sedan att hitta de regementen som också fanns vid tiden för Riks-SOM 2006 undersökningens genomförande.

4.2.1 Avgränsningar

En avgränsning i tiden har gjorts för de kommuner som har haft försvarets närvaro. Socialisationsteorin ger inget svar på exakt hur länge en socialisationseffekt skulle kunna kvarleva. Socialisationsteorins "livskraft" har naturligtvis också att göra med fenomenet som undersöks. Tidigare studier, som Mark Franklins, har mätt socialisationseffekter på politiskt beteende som tycks bestå i årtionden. Robert Putnam går tillbaka århundraden i sin bok "Den fungerande demokratin" för att förklara nutida skillnader. Jag har dock valt att avgränsa perioden till år 1995 till 2005. Anledningarna till att jag valt år 1995 som startpunkt är flera. Dels därför att en nedläggning av försvaret ofta följs av statliga insatser för att kompensera för de ekonomiska konsekvenser en nedläggning kan medföra, dels för att när väl dessa fått genomslag är det möjligt att försvarets tidigare betydelse börjar försvinna ur invånares minnen och medvetande och socialisationsprocessen borde då börja avta och de unga som därefter växer upp tar inte del av detta arv i någon större omfattning.

¹² (http://www.algonet.se/~hogman/regementen_forbandsnr.htm).

Franklin upptäcker i sin bok "Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945" att röstningsbeteende kan leva kvar i princip hela livet, dock finns det en avgörande skillnad i min studie eftersom det inte handlar om upprepade handlingar. När försvarets närvaro fanns reproducerades attityden till försvaret, men när det väl försvann, försvann det för gott, i motsats till Franklins fall, då politiska val är regelbundet återkommande. Valet av år 2005 som slutet för perioden har gjorts p.g.a. att invånare i kommunen hunnit få lite distans till de upplevelser som nedläggningen av försvarets aktiviteter givit och inte färgas alltför mycket av den debatt som säkert förekommit lokalt vid de flesta fall av nedläggningar.

Denna avgränsning medför att de kommuner som har haft försvarets närvaro någon gång före år 1995 räknas till de kommuner som inte har haft försvarets närvaro. Det vore intressant att jämföra perioden 1995-2005 med tidigare perioder för att se om det finns tecken på socialisation i ett längre tidsperspektiv, men en sådan jämförelse skulle vara svår att göra av praktiska skäl eftersom det inte tidigare förekommit en sådan våg av nedläggningar, som den som började på 1990-talet. En jämförbar period av nedläggningar kanske kan hittas i mellankrigstiden, dock skedde många av nedläggningarna då i orter som hade flera regementen och därmed inte helt blev av med försvarets närvaro förrän den period jag undersöker.

5. Metod

Till att börja med ska jag undersöka om det finns något samband mellan boendekommun och attityd till försvaret på det sätt som teorierna talar för. Dels att det i kommuner som har försvarets närvaro också finns ett egenintresse för invånarna som gör att de ser mer positivt på försvaret. Dels också om det i kommuner som haft försvarets närvaro finns kvar en socialisationseffekt som gör att en positivare attityd till försvaret finns hos invånarna. Efter detta behövs en kontroll för andra möjliga variabler som kan tänkas påverka både beroende och försvarsattityd. Vad kan t.ex. kön, ålder, upplevd oro och hur länge personer bott i kommunen ha för betydelse?

Bivariatanalys

För att få reda på om det finns några samband mellan grad av försvarsberoende och attityd till försvaret börjar jag med att göra en bivariatanalys med hjälp av statistik programmet SPSS. Den beroende variabeln ”försvarsattityd” bygger här på fråga 64 som diskuterats i avsnitt 4.1 och den oberoende variabeln är grad av försvarsberoende. Det som mäts är alltså försvarsattityden hos individer som bor i antingen kommuner som har närvaro av försvarets aktiviteter, kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarets aktiviteter eller i kommuner som aldrig haft närvaro av försvarets aktiviteter. Detta ger en bild av hur attityden till försvaret ser ut i de olika kommunerna, om de skiljer sig åt och i så fall hur de skiljer sig åt. Originalkodningen från SOM-undersökningen behålls, vilket innebär att högre tal innebär en mer negativ inställning till förslaget ”minska försvarsutgifterna”, vilket alltså tolkas som en mer positiv attityd till försvaret. Värden som innebär att svar saknas eller att frågan besvarats med dubbelkryss är borttagna ur analysen. För att mäta försvarsattityden mot den oberoende variabeln bostadskommun så skapas en variabel av SOM-undersökningens registervariabel ”Kommun”, vilken kodas om så att de olika kommunerna får olika värden beroende på vilken grad av beroende de faller under. Storstäderna kodas som ”missing”. Sedan görs en korstabell mellan denna variabel och den beroende variabeln.

Variansanalys

För att sedan pröva om det finns signifikanta skillnader mellan de olika grupperna av kommuner ska en envägs variansanalys göras.

Multivariatanalys

För att sedan se om skillnaderna är signifikanta även under kontroll för andra variabler görs med fördel flera multivariata analyser med regressionsanalysmetoden. Detta kommer visa styrkan av eventuella skillnader mellan attityd till försvaret och även styrkan av kontrollvariablerna. För att göra denna analys krävs det en konstruktion av dummyvariabler av kommunvariablerna, dvs. dikotoma variabler där kommuner som t.ex. har försvarets närvaro tilldelas värdet 1 och resterande kommuner ges värdet 0. Anledningen till detta är att regressionsanalysen kräver att variablerna finns på intervallskalenivå.

5.1 Kontrollvariabler

Före jag går in på resultat delen måste jag diskutera de kontrollvariabler som jag hittills endast kort nämnt. De variabler jag kommer kontrollera för är upplevd oro, kön, ålder, och hur länge

personer bost i kommunen. Alla variablerna kommer kontrolleras med hjälp av multivariat regressionsanalys.

Oro

Den första variabeln jag ska diskutera som kanske kan påverka attityden till förslaget ”minska försvarsutgifterna” är oro. Som jag diskuterade i avsnitt 4.1.1 finns det skäl till att misstänka att försvarets närvaro kan ha en betydelse för upplevd oro, men det finns argument för att denna närvaro leder till både ökad upplevd oro och minskad upplevd oro. Antingen gör försvarets närvaro i kommunen att invånarna känner sig tryggare och känner mindre oro eller annars kanske försvarets närvaro gör att invånare är mer medvetna om säkerhetspolitiska hot eller att försvaret är ett militärt mål och därmed upplever större oro. För att oro ska vara en relevant variabel att kontrollera för måste det alltså finnas ett samband mellan oro och försvarsattityd, dvs. mellan upplevd oro och attityden till förslaget att vilja minska försvarsutgifterna. Dessutom måste det finnas ett samband mellan boendekommun och oro, som består av att den upplevda oron skiljer sig mellan kommuner som har olika grad av försvarsberoende.

För att kunna mäta oro har jag konstruerat en variabel av SOM-undersökningens fråga 60.¹³ Denna ställer frågan: ”Om du ser på läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?”. Möjliga svar är ”Mycket oroande”, ”Ganska oroande”, ”Inte särskilt oroande” och ”Inte alls oroande”.

Av de elva fenomen som förekommer i frågan anser jag två kan kopplas till försvaret och säkerhetspolitiska frågor. Det första fenomenet är ”Terrorism”, vilket kanske borde kopplas mer till polisiära myndigheter, eftersom terrorism faller under polisens och SÄPO:s uppgifter, inte försvarets. Dock borde personer ändå göra en koppling, då både försvaret och terrorism i stort handlar om säkerhetspolitik. USA:s krig mot terrorismen har nog också gjort att försvaret även i Sverige associeras med terrorbekämpning. Det andra fenomenet frågan ber om ett ställningstagande till är ”Militära konflikter”, vilket självklart kan kopplas till försvaret. Dessa två fenomen har jag slagit ihop och kodat om, på en sjugradig skala, så att högre värden innebär en högre oro.

Kön

¹³ Riks-SOM 2006 kodbok, sida 18

En annan kontrollvariabel som måste kontrolleras för är kön eftersom det antagligen är så att män i större utsträckning än kvinnor är beroende av försvaret. Fler män arbetar inom försvarsaktiviteter och borde därmed ha ett större egenintresse och positivare försvarsattityd.

Dock finns det studier som visar på att kvinnor genomgående svarar mer negativt på utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. Ulf Bjereld visar i sin bok "Kön och politiskt våld" att grunden till detta kan förklaras utifrån ett könsmaktsperspektiv. Bjereld finner klara stöd för att kvinnors negativare attityd till särskilt allt som berör våldsanvändning har sin grund i mäns större fysiska styrka. Sammanfattningsvis, visar Bjereld att kvinnors medvetenhet, eller undermedvetenhet, om sin underlägsna fysiska styrka leder till viljan att göra våldsanvändning så illegitimt som möjligt. Detta förklarar varför kvinnor i frågor som berör utrikes- och säkerhetspolitik, och särskilt de frågor med nära anknytning till våldsanvändning, i större utsträckning än män svarar i den riktning som skulle innebära en mindre våldanvändning eller hot om våldsanvändning.¹⁴ Detta indikerar att kön kan vara relevant som kontrollvariabel. Resultatet borde vara att kön har en större betydelse i kommuner där det finns ett försvarsberoende, eftersom den ojämna fördelningen av egenintresse mellan könen i dessa kommuner borde dra isär åsikterna, så att åsiktsskillnaden blir större än de åsiktsskillnader som annars är att förvänta i kommuner utan försvarsberoende. Det innebär att åsiktsskillnaden även i kommuner som har haft ett försvarsberoende kan förväntas vara större, p.g.a. en större socialisationseffekt på män.

För att kontrollera för kön används SOM-undersökningens registervariabel "kön", denna är kodad 1 för kvinna och 2 för man.¹⁵

Ålder

Med tanke på de teorier jag använder som analysinstrument borde ålder kunna spela en relevant roll för försvarsattityden. Enligt egenintresseteorin borde ålder ha en större betydelse för försvarsattityd i kommuner med försvarsberoende, eftersom ålder är knutet till om man är yrkesverksam eller inte. Enligt socialisationsteorin borde också ålder ha en större betydelse i kommuner som har haft försvarsberoende. Eftersom de yngre generationerna inte upplevt försvarets närvaro lika länge och i vissa fall inte alls, har de inte utsatts för samma

¹⁴ Bjereld sidan 135

¹⁵ Riks-SOM 2006 kodbok

socialisationsprocess som äldre. De har kanske heller inte hunnit få möjligheten att vara yrkesverksamma inom försvarsaktiviteter.

För att kontrollera för ålder konstrueras åtta dummyvariabler av SOM-undersökningens konstruerade åldersvariabel ”ALDER8”, för att kunna göra en regressionsanalys på intervallskalenivå. Variabeln är åttadelad med åldergrupperna: 15-19, 20-24, 25-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-75, och 76-85 år.¹⁶ Denna åldersvariabel används eftersom den har korta intervaller i de yngre åldersgrupperna. Det är i dessa åldrar som de flesta förändringar sker, de flesta blir t.ex. yrkesverksamma och socialisationseffekten kan antas ha störst betydelse i yngre år.

Boendetid

En kontroll för hur länge personer har bott i kommunen kan utifrån socialisationsteorin ha en betydelse. Ju längre man bott i en kommun desto mer kan man tänkas ha socialiserats in i det rådande förhållandet. Det borde betyda att boendetid i en kommun har störst betydelse för försvarsattityden i kommuner som har haft försvarsberoende, dels därför att en socialisation hunnit ske och dels därför att nyinflyttade i vissa fall inte själva upplevt försvarets närvaro i kommunen, vilket borde minska socialisationseffekten betydligt. I kommuner med försvarsberoende borde boendetid ha mindre effekt, eftersom det i dessa kommuner förväntas finnas en egenintresseeffekt, vilken i motsats till socialisation förväntas ha en mer tidsmässigt direkt effekt. Nyinflyttades försvarsattityd förväntas med andra ord ”hinna ifatt” eller ”knappa in” på andra kommuninvånarens försvarsattityd fortare.

För att kunna kontrollera om boendetid har någon betydelse för försvarsattityden och för att hålla variablerna på intervallskalenivå i kommunerna skapas sju dummyvariabler av SOM-undersökningens fråga 126, som lyder: ”Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?”. Svartalternativen är i ordningsföljd: ”Har alltid bott här”, ”Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t.ex. studier på annan ort”, ”Uppvuxen här och har återvänt efter långvarigt boende på annan ort”, ”Inflyttad, har bott här mer än 10 år”, ”Inflyttad, har bott här 4-10 år”, ”Inflyttad, har bott här 1-3 år” och ”Inflyttad, har bott här mindre än 1 år”.¹⁷

¹⁶ Riks-SOM 2006 kodbok

¹⁷ Riks-SOM 2006 kodbok, sida 33

Ett problem med denna fråga är att det inte går att utesluta att de inflyttade faktiskt har flyttat från en kommun som har eller har haft försvarsberoende. Det finns med andra ord en risk för att sambandet egentligen skulle kunna vara starkare eller svagare.

6. Resultat

Den första analysen jag gör är alltså en bivariatanalys mellan försvarsberoende och försvarsattityd. De resultat som förväntas utifrån de teorier och hypoteser jag ställt upp är att invånare boende i kommuner med försvarets närvaro har en mer positiv attityd till försvaret, dvs. en högre andel som utifrån ett egenintresse i försvaret svarar att det är ett ”Mycket dåligt förslag”, ”Ganska dåligt förslag” och möjligen också att det är ett ”Varken bra eller dåligt förslag” att minska försvarsutgifterna än i de andra två kommungrupperna. Det sista svaret skulle då betyda att det är bra som det är, vilket skulle innebära att försvarets närvaro skulle finnas kvar. I kommuner som har haft försvarets närvaro förväntas resultaten vara liknande som i de kommuner som har försvarets närvaro eftersom det finns en socialisationseffekt som gjort att det finns kvar en mer positiv försvarsattityd. Dock förväntas invånarna inte ha en lika positiv attityd som i de kommuner som har försvarets närvaro, eftersom det i de kommuner som har försvarets närvaro inte kan uteslutas att det finns både ett egenintresse och en därav skild socialisationseffekt. I kommuner som inte har försvarets närvaro förväntas attityden till försvaret vara negativast och därmed ha högst andel svarande att det är ett ”mycket bra förslag” och ”Ganska bra förslag” att minska försvarsutgifterna, eftersom det i dessa kommuner saknas både ett egenintresse och en socialisationseffekt.

Tabell 6.1: Åsiktsskillnader mellan personer som bor i kommuner som har historisk närvaro av försvarsaktiviteter (Har närvaro), kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarsaktiviteter (Haft närvaro) och kommuner som aldrig haft närvaro av försvarsaktiviteter (Ej närvaro). (Procent, antal svarande och balansmåt)

Försvarsattityd		Har närvaro	Haft närvaro	Ej närvaro	Samtliga
Negativast försvarsattityd		15%	13%	13%	14%
Negativare försvarsattityd		28%	28%	27%	27%
Neutral försvarsattityd		32%	37%	35%	35%
Positivare försvarsattityd		18%	16%	19%	19%
Positivast försvarsattityd		7%	6%	6%	6%
Totalt	Procent	100%	100%	100%	1291
	N	178	159	954	
Balansmåt		-19%	-18%	-15%	-17%

Tabellkommentar: Tabellen visar försvarsattityd i kommuner med olika grad av försvarsberoende. Procenttalen visar på hur stor andel av invånarna i de olika kommunerna som har en viss försvarsattityd. Den beroendevariabeln "försvarsattityd" bygger på fråga 64 i Riks-SOM undersökningen 2006 och hur personerna har ställt sig till förslaget "Minska försvarsutgifterna". Svarsalternativen är: "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" och "Mycket dåligt förslag". De som då t.ex. svarat att det är ett "Mycket dåligt förslag" är de som ha den positivaste försvarsattityden. Balansmåtet har räknats fram genom att subtrahera procentvärdena av de med positiv försvarsattityd med de med negativ försvarsattityd. Större balansmåttsvärde innebär en mer positiv försvarsattityd. Minustecken framför värdena innebär att fler har en negativ attityd till försvaret. N är antalet svarande personer inom varje kommungrupp och totalt.

Tabell 6.1 visar inte det förväntade resultatet. Om man ser på balansmåtten så verkar resultaten gå åt direkt motsatt håll än de förväntade. De kommuner som har närvaro av försvarsaktiviteter och som förväntades ha den mest positiva försvarsattityden har lägst sambandsmåt (-19 procentenheter), de kommuner som har haft närvaro av försvarsaktiviteter förväntades ha den näst positivaste attityden, men har istället den näst negativaste försvarsattityden (-18 procentenheter) och i kommunerna som aldrig haft försvarets närvaro verkar invånarna ha den mest positiva försvarsattityden (-15 procentenheter). Dock så är skillnaderna egentligen obefintliga och något samband mellan boendekommun och

försvarsattityd kan därmed inte påvisas. Resultatet visar istället på att det inte finns något samband.

Jag diskuterade i avsnitt 3.2 att det dock är möjligt att det finns en skillnad mellan kommuner som har närvaro av försvarsaktiviteter i form av militärförband och kommuner som har närvaro i form av försvarsindustri. För att testa om det finns en skillnad mellan dessa kommuner delas kommunerna som har närvaro av försvarsaktiviteter in i två kategorier. Dvs. en med verksamhet i form av militärförband och en med verksamhet i form av försvarsindustri, och sedan görs ytterligare en bivariatanalys.

Tabell 6.2: Åsiktsskillnader mellan personer som bor i kommuner som har närvaro av försvarsaktiviteter i form av militärförband (Har militärförband), kommuner som har närvaro av försvarsaktiviteter i form av försvarsindustri (Har försvarsindustri), Kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarsaktiviteter (Haft närvaro) och kommuner som aldrig haft närvaro av försvarsaktiviteter (Ej närvaro). (Procent, antal svarande och balansmått)

Försvarsattityd		Har militärförband	Har försvarsindustri	Haft närvaro	Ej närvaro	Samtliga
Negativast försvarsattityd		16%	14%	13%	13%	14%
Negativare försvarsattityd		31%	23%	28%	27%	27%
Neutral försvarsattityd		30%	35%	37%	35%	35%
Positivare försvarsattityd		13%	26%	16%	19%	19%
Positivast försvarsattityd		9%	3%	6%	6%	6%
Totalt	Procent	100%	100%	100%	100%	1291
	N	112	66	159	954	
Balansmått		-25%	-8%	-18%	-15%	-17%

Tabellkommentar: Tabellen visar försvarsattityd i kommuner med olika grad av försvarsberoende. Procenttalen visar på hur stor andel av invånarna i de olika kommunerna som har en viss försvarsattityd. Den beroendevariabeln "försvarsattityd" bygger på fråga 64 i Riks-SOM undersökningen 2006 och hur personerna har ställt sig till förslaget "Minska försvarsutgifterna". Svarsalternativen är: "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" och "Mycket dåligt förslag". De som då t.ex. svarat att det är ett "Mycket dåligt förslag" är de som har den positivaste försvarsattityden. Balansmålet har räknats fram genom att subtrahera procentvärdena av de med positiv försvarsattityd med de med negativ försvarsattityd. Högre balansmättsvärde innebär en mer positiv försvarsattityd. Minustecken framför värdena innebär att fler har en negativ attityd till försvaret. N är antalet svarande personer inom varje kommungrupp och totalt.

Balansmåttan i tabell 6.2 visar att det finns en skillnad om denna uppdelning görs. Utifrån den senaste tabellen blir balansmåttan i kommuner som har närvaro av militärförband verksamhet -25 procentenheter och i kommuner som har försvarsindustri -8 procentenheter. I kommuner som har haft försvarsaktiviteter och i kommuner som aldrig haft försvarets närvaro förblir ju naturligtvis skillnaden densamma som i tabell 6.1. Resultatet tycks visa på att det nu finns en mer positiv attityd i kommuner med försvarsindustri. I kommuner med militärförband blir då förstås attityden mer negativ.

Utifrån egenintresseteorin är resultaten motsägande, dels går resultaten tvärsamt teori i och med att attityden till försvaret är mest negativ av alla i kommuner med närvaro av militärförband, dels stöds teorin av kommuner med närvaro av försvarsindustri, där den mest positiva attityden finns. Detta kan betyda att det i kommuner med militärförbandsverksamhet inte finns ett upplevt egenintresse, som det då skulle finnas i kommuner med försvarsindustri. Tvärtom verkar det finnas något som gör att försvarets närvaro upplevs som negativt i kommuner med närvaro av militärförband. Resultaten från kommuner som haft försvarets närvaro pekar emot de, utifrån socialisationsteorin, förväntade resultaten. Attityden till försvaret är mer negativ än i kommuner som inte haft försvarets närvaro. Samma tvådelning som gjordes med de kommuner som har försvarets närvaro skulle behövas göras med kommuner som haft försvarets närvaro, dvs. en uppdelning mellan kommuner som har haft militärförband och kommuner som har haft försvarsindustri. Möjligheten till detta finns tyvärr inte, eftersom det endast finns en kommun som förlorat sin försvarsindustri under perioden 1995-2005. Med endast två svarande från kommunen är det inte värt att antyda något om möjligt resultat.

Den bivariata analysen visar inte på några större skillnader, även om jag har spekulerat kring de skillnader som finns. Men är skillnaderna signifikanta? Eftersom det nu visat sig att det finns en skillnad mellan kommuner som har närvaro av militärförband och försvarsindustri så kommer jag behandla dem som två skilda variabler i fortsättningen.

Variationsanalys

En envägs variationsanalys är lämplig för att pröva signifikansen i fall där, som i denna studie, det handlar om fler än två grupper.¹⁸ Denna analys visar om det finns signifikanta skillnader

¹⁸ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2004) sida 363

mellan kommungrupperna och specifikt mellan vilka kommungrupper signifikanta skillnader finns. För att resultaten ska kunna anses vara signifikanta krävs det i denna studie att de når 95% signifikansnivå, dvs. att slumpen i högst 5% av fallen förväntas ge liknande resultat.¹⁹

Resultaten från analysen visar att det inte finns några statistiskt signifikanta skillnader mellan grupperna. Signifikansvärdet analysen ger är 0,771 vilket innebär att slumpen förväntas producera liknande resultat i ca 78% av fallen, långt ifrån 5%. Inga signifikanta skillnader kan därmed hittas men dock ska jag pröva analysen mot kontrollvariabler och andra alternativa förklaringar, eftersom det finns en möjlighet att det finns undertryckta samband som kan göra kommunvariablerna signifikanta.

Regressionsanalys med kommunvariabler

Först ska jag genomföra en regressionsanalys med syftet att visa på hur stor effekt enbart kommunvariablerna har på attityden till försvaret och därefter följer regressionsanalys där effekten av kommunvariablerna mäts under kontroll för de variabler jag diskuterat i avsnitt 5.1.

Regressionsanalys visar hur stor effekt en enhets förändring på den oberoende variabeln i genomsnitt har på den beroende variabeln, dvs. hur stor effekt som produceras av att gå från övriga kommuner (kodade 0) till kommuner som har eller har haft närvaro av försvaret (kodade 1). Den visar också andelen förklarad varians på försvarsattityden som modellen har, dvs. den förklarade variansen som alla oberoende variabler tillsammans har på den beroende variabeln.²⁰ Regressionsanalysen borde enligt tolkningen av den bivariata analysen (tabell 6.2) visa att det i kommuner som har närvaro av militärförband finns en negativ effekt på försvarsattityden relativt till konstanten, dvs. relativt till de övriga kommunerna.

Kommunerna med närvaro av försvarsindustri borde i analysen visa en positiv effekt relativt till konstanten och analysen med kommunerna som har haft försvarets närvaro borde visa en negativ effekt. Eftersom försvarsattitydvariabeln är kodad så att högre värden innebär en mer positiv attityd till försvaret betyder det att invånarna i kommuner med försvarsindustri förväntas ha en mer positiv försvarsattityd än invånare i kommuner som har närvaro av militärförband och invånare i kommuner som har haft närvaro av försvaret likaså.

¹⁹ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2004) sida 408

²⁰ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2004) sida 409

Tabell 6.3: Effekten av invånare i kommuner med olika grad av försvarsberoende på försvarsattityd. (regressionskoefficienter)

Beroende variabel: Försvarsattityd	Ostandardiserade regressionskoefficienter	Signifikans
Personer i kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarsaktiviteter	-,036	,704
Personer i kommuner med försvarsindustri	+0,034	,807
Personer i kommuner som har närvaro av militärförband	-,105	,335
Konstant	+2,784	,000
R ²	+0,001	
N	1291	

Tabellkommentar: Tabellen visar effekten av boendekommun på försvarsattityden. Att gå från invånare i kommuner som aldrig haft närvaro, dvs. konstanten, till t.ex. invånare i kommuner med försvarsindustri innebär en förväntad förändring på försvarsattityden med + ,035 enheter. Försvarsattityd variabeln är kodad så att högre värden innebär en mer positiv attityd. R² värdet visar det totala förklaringsvärdet modellen ger till förändringar av försvarsattityd. N-värdet visar antalet personer som finns med i analysen.

Tabell 6.3 visar de förväntade resultaten. Effekten som produceras av de oberoende variablerna visar sig också vara väldigt små. Den negativa effekten som produceras av kommuner med närvaro av militärförband är den största med -,105. Detta innebär att attityden till försvaret i genomsnitt är ca 0,1 skalstegsenheter lägre än konstantens genomsnitt 2,78 i kommuner med närvaro av militärförband. Detta är en tillsynes väldigt liten förändring. Resultaten klarar dock inte 95 procent signifikansnivå kravet, signifikansvärdet ligger på 0,335 vilket innebär att slumpen förväntas producera liknande resultat i ca 34% av fallen, emot kravet på 5% av fallen. Kommuner som har närvaro av försvarsindustri producerar ca +0,034 förändring på försvarsattityden med signifikansvärdet 0,807 vilket alltså innebär att resultatet inte är signifikant. Kommuner som haft försvarets närvaro producerar en förändring på -0,036 och signifikansvärdet 0,704 visar att detta resultat inte heller är statistiskt signifikant. Andelen förklarad varians är också väldigt liten på 0,001. Eftersom inga signifikanta värden produceras kan slutsatsen dras att det inte finns några samband mellan boendekommun och försvarsattityd.

Det finns dock en möjlighet att det finns undertryckta samband som kan göra kommunvariablerna signifikanta och för att testa detta utökar jag modellen med kontrollvariablerna. Om inte värdena på kommunvariablerna då blir signifikanta, finns det ingen mening med att testa varje kontrollvariabel för sig själv. Om värdena blir signifikanta så är frågan vilken eller vilka kontrollvariabler som producerar denna skillnad berättigad att

undersöka. De för denna studien relevanta värden som ges av regressionsanalysen är framförallt kommunvariablernas signifikans och möjligtvis modellens andel förklarad varians på försvarsattityd.

Tabell 6.4: Effekter av kommuner med olika grad av försvarsberoende på försvarsattityd, under kontroll för oro för terrorism och militära konflikter, kön, Ålder och boendetid i kommun. (regressionskoefficienter)

Beroende variabel: Försvarsattityd	Ostandardiserade regressionskoefficienter	Signifikans
Personer i kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarsaktiviteter	-,025	,796
Personer i kommuner med försvarsindustri	+0,062	,656
Personer i kommuner som har närvaro av militärförband	-,098	,374
Oro för terrorism och militära konflikter	+0,053	,033
Kön	+0,024	,698
Ålder 20-24 år	-,219	,259
Ålder 25-29 år	-,407	,020
Ålder 30-39 år	-,307	,032
Ålder 40-49 år	-,445	,002
Ålder 50-59år	-,336	,017
Ålder 60-75 år	-,215	,119
Ålder 76-85 år	-,053	,755
Boendetid i kommun - Inflyttad, 1-3 år	+0,690	,001
Boendetid i kommun - Inflyttad, 4-10 år	+0,559	,006
Boendetid i kommun - Inflyttad, mer än 10 år	+0,552	,004
Boendetid i kommun - Uppvuxen återvändare	+0,747	,001
Boendetid i kommun - Alltid, bortsett kortare perioder	+0,364	,074
Boendetid i kommun - Alltid	+0,524	,005
Konstant	+2,202	,000
R ²	+0,033	
N	1254	

Tabellkommentar: Tabellen visar effekten av boendekommun på försvarsattityden under kontroll för oro, kön ålder och boendetid. Kontrollvariablernas konstruktion hittas i avsnitt 5.1. Ålder och boendetid är dummyvariabler och därför är en referenskategori från båda variablerna inte närvarande i tabellen. Den kategori som är referens för åldervariabeln är ”Ålder 15-19 år”. Den kategori som är referens för boendetidvariabeln är ”Inflyttad, bott mindre än 1 år”. De regressionskoefficientsvärden dessa variabler ger är därmed relativt till referenskategori. Den beroende variabeln ”Försvarsattityd” är kodad så att högre värden innebär en mer positiv attityd. R² värdet visar det totala förklaringsvärdet modellen ger till förändringar av försvarsattityd. N-värdet visar antalet personer som finns med i analysen.

Resultaten av regressionsanalysen i tabell 6.4 visar att värdena på kommunvariablerna inte blir signifikanta. Modellens andel förklarad varians är fortfarande väldigt liten (+,033). Det är möjligt att det finns andra undertryckta samband som vid kontroll skulle göra värdena

signifikanta. Slutsatsen är dock att det med stor säkerhet kan konstateras att det inte finns något samband mellan boendekommun och försvarsattityd.

7. Slutsatser

Uppsatsen började med en undran om vad det är som formar opinion och attityder till försvaret för att sedan utvecklas till en frågeställning om boendekommun har betydelse. Insikten i att försvarsnärvaro kan ha en socioekonomisk betydelse väckte tanken att det kan finnas ett egenintresse i att ha försvarets närvaro och då borde väl också attityden till försvaret bli bättre? Tanken på att det kanske finns kvar en bättre attityd till försvaret även efter att försvarets närvaro försvunnit uppstod också. Försvaret kan ha varit en del av kommunens identitet och invånare minns och har erfarenheter från försvaret, då borde väl det också här finnas en mer positiv försvarsattityd?

Syftet med studien blev därmed att undersöka om det finns ett samband mellan grad av försvarsberoende och försvarsattityd. Som verktyg för att utföra undersökningen och förklara eventuella samband användes egenintresseteori och socialisationsteori. I koppling till teorierna utvecklades uppsatsens två hypoteser:

Egenintresshypotesen: *I kommuner som har närvaro av försvarets aktiviteter finns en mer positiv attityd till försvaret än i kommuner som aldrig haft försvarets närvaro.*

och

Socialisationshypotesen: *I kommuner som historiskt har haft närvaro av försvarets aktiviteter finns en mer positiv attityd till försvaret än i kommuner som aldrig haft försvarets närvaro.*

Resultatet blev att hypoteserna inte fick stöd. De analyser som gjordes med tänkbara kontrollvariabler mynnade tillsist ut i slutsatsen att det inte finns ett samband mellan boendekommun med olika grader av försvarsberoende och försvarsattityd. Med tanke på den stora mediala uppmärksamhet och debatt som omgett försvarsnedläggningar och försvarsinriktning var detta resultat överraskande för mig.

Det finns naturligtvis anledning till att vara självkritisk och frågan uppstår om mätningen av försvarsberoende verkligen har varit precis nog. En avgörande fråga är om utgångspunkten i teori verkligen varit tillräckligt stark. Det krävs att det finns ett upplevt egenintresse för att personer ska kunna agera rationellt och det är mycket möjligt att kopplingen mellan kommunens intressen och invånarnas egenintresse är alltför svag eller helt enkelt inte upplevs som ett egenintresse. Operationaliseringen av ”försvarsberoende” kan vara för svag. Försvarets närvaro kanske inte heller har tillräckligt stor betydelse för kommuners och individers ekonomi för att det ska handla om ett beroende.

Eftersom inga samband mellan boendekommun och försvarsattityd hittats är det svårt att säga något om socialisationsteorins relevans för individer på kommunnivå. Det är möjligt att försvarets närvaro i personers kommun inte är tillräckligt för att en socialisationsprocess ska ske i någon större omfattning. Resultatet visar ju dock på att det inte finns något samband mellan boendekommun och försvarsattityd, men detta utesluter inte att socialisation kan ha betydelse för andra företeelser som t.ex. förtroende till försvaret. En fråga som framtida forskning kanske kommer svara på.

Om teori brister på det viset jag diskuterat borde mätningen ske på lägre nivå, dvs. individnivå eller på familjenivå, för att se om egenintresse och socialisation påverkar försvarsattityd. Mitt huvudsyfte i uppsatsen har dock aldrig varit att avfärda eller finna stöd för teorierna, utan mer att använda dessa som instrument för att undersöka samband mellan individers boendekommun och försvarsattityd. Det hade dock varit mer relevant att endast undersöka försvarsattityden hos invånare i kommunernas centralort, istället för kommunerna i sin helhet. Försvarets geografiska närhet till centralorterna hade gjort mätningen mer precis. Kommuner kan ju omfatta flera orter och vara geografiskt väldigt stora. Med materialet tillgängligt för mig har tyvärr inte möjligheten funnits.

Det som undersökningen med säkerhet har svarat på är ändå att det inte finns något samband mellan människors boendekommun och deras försvarsattityd. Jag inledde uppsatsen med frågan om vad som formar opinion och attityder till försvaret? Uppsatsen avslutas med slutsatsen att personers boendekommun i alla fall inte bidrar till att forma attityden till försvaret.

Referenser

Böcker

Bjereld, Ulf (1998).

”Kön och politiskt våld – Attityder under svensk efterkrigstid”, Södertälje: Gidlunds Förlag

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik och Wängnerud (2004).

”Metodpraktikan”, Stockholm: Norstedts juridik

Franklin, Mark N. (2004).

”Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945”, Cambridge University Press

Norris, Pippa (2004).

”Electoral Engineering : Voting Rules and Political Behavior”, Cambridge University Press

Riks-SOM 2006

http://www.som.gu.se/formular_och_kodbocker.htm

Internet

www.algonet.se/~hogman/index.htm - Hans Högmans hemsida, kommunmaterial

www.mil.se – Försvarsmaktens hemsida

www.psyedef.se – Styrelsen för psykologiskt försvars hemsida

www.soff.se – Säkerhets och försvarsföretagens hemsida

Artiklar

Sears, David O. och Funk, Carolyn L. (1990). ”The Limited Effect of Economic Self-interest on the Political Attitudes of the Mass Public”. The Journal of Behavioral Economics, Vol. 19:3, ss 247-271

Bilaga: Kommuner

1. Kommuner med försvarsnärvaro:

	Kommun nr Riks-SOM-2006
Arvidsjaur	2505
Boden	2582
Eksjö	686
Enköping	381
Halmstad	1380
Karlsborg	1446
Karlskoga	1883
Karlskrona	1080
Kungsängen	139
Lindesberg	1885
Linköping	580
Luleå	2580
Motala	583
Ronneby	1081
Skövde	1496
Trollhättan	1488
Vikmanshyttan	2083
Uppsala	380
Örnsköldsvik	2284

2. Kommuner med nedlagda förband 1995-2005

Arboga	1984
Borås	1490
Falun	2080
Gotland	980
Hässleholm	1293
Karlstad	1780
Kiruna	2584
Kristinehamn	1781
Ljungbyhed	1276
Norrtälje	188
Sollefteå	2283
Strängnäs	486
Söderhamn	2182
Umeå	2480
Vaxholm	187
Ystad	1286
Ängelholm	1292
Örebro	1880
Östersund	2380

3. Kommuner med försvarsindustri

Karlskoga	1883
Lindesberg	1885
Linköping	580
Motala	583
Trollhättan	1488
Vikmanshyttan	2083
Örnsköldsvik	2284

4. Kommuner med militärförband

Arvidsjaur	2505
Boden	2582
Eksjö	686
Enköping	381
Halmstad	1380
Karlsborg	1446
Karlskrona	1080
Kungsängen	139
Luleå	2580
Ronneby	1081
Skövde	1496
Uppsala	380